

ΠΩΣ ΑΝΕΠΤΥΧΘΗ Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑ

ΟΤΑΝ μεταβῆ κανεὶς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς ὅποιανδήποτε ἑπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος εὐκόλα θὰ διακρίνη τὴν διαφορὰν τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἑπαρχιωτῶν. Εἰς μὲν τὰς Ἀθήνας ὁμιλοῦν τὴν νέαν *κοινήν* ἢ δημοτικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὰς ἑπαρχίας ὁμιλοῦν τὰ πατροπαράδοτα ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος *ιδιώματα* ἢ *διαλέκτους*. Ἐννοεῖται ὁμως ὅτι τὰ ὄρια μεταξὺ *διαλέκτων* καὶ *κοινῆς* εὐκόλα μετατοπίζονται, διότι ἡ ἐπίδρασις τῆς νέας κοινῆς ἐπὶ τῶν διαλέκτων εἶναι πολὺ μεγάλη, ἕνεκα τῆς ἀνεπτυγμένης ἐπικοινωνίας τῶν ἑπαρχιωτῶν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τῶν ποικίλων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ἡ νέα *κοινή* νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι δὲν δέχεται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑπαρχιακῶν *ιδιωμάτων*. Ἄς προστεθῇ εἰς ταῦτα ὅτι καὶ τὰς δύο αὐτὰς γλωσσικὰς μορφαὶς διαρκῶς ἐπηρεάζει ἡ ἐπίσημος ἡμῶν γραφομένη γλῶσσα, ἡ *καθαρεύουσα*. Πρόχειρον δὲ παράδειγμα τῶν τριῶν τούτων γλωσσικῶν μορφῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς ὡς εἶναι τὸ ἑξῆς:

Διάλ. Ἀπάνω Σύρας

Καθαρεύουσα

Τὸ κατασπάσαι τὸ μάρμαρο! Κατέθραυσαν τὸ μάρμαρον!

Κοινή

Τὸ κατάσπασαν τὸ μάρμαρο!

Πῶς καὶ πότε ἀνεπτύχθη ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων ἡ νέα *κοινή* ἀφορμὴν ἔλαβα νὰ ἐξετάσω πρὸς διετίαν ὅταν ἐπῆγα εἰς Σύρον διὰ νὰ μελετήσω τὴν διάλεκτον τῆς Ἀπάνω Σύρας. Ἐκεῖ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, τὴν Ἐρμούπολιν, εὐρέθην πρὸς μᾶς ὁμιλουμένης ἢ ὅποια παρουσίαζε ταύτην ἑξαιρετικῶς τὴν διαφορὰν ἀπὸ

τὴν ὁμιλουμένην ἄλλων ἐπαρχιακῶν πόλεων ἢ κωμοπόλεων. Ὅτι δηλαδή εἰς ἄλλας ἐπαρχιακὰς πόλεις μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ γλωσσικοῦ στρώματος τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νέας κοινῆς τῶν Ἀθηναίων, διακρίνομεν τὸν πυρῆνα τῆς ὁμιλουμένης τῆς πόλεως ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐπαρχιακὴ διάλεκτος ἢ ἰδιῶμα. Εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς κωμοπόλεις καὶ χωρῖα ὁ πυρῆν αὐτὸς τῆς διαλέκτου ἢ ἰδιώματος ἀντέχει πολὺ περισσότερον εἰς τὴν εἰσβολὴν τῆς νέας κοινῆς διὰ τοῦτο κατὰ τὴν μελέτην μου τῶν ἐπαρχιακῶν ἰδιωμάτων, τοὺς πληθυσμοὺς τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων διήρεσα εἰς τρεῖς γλωσσικὰς τάξεις, πρώτην τῶν *ἀρχαϊκῶν*, ὅσοι διασώζουσι εἰς τὴν διάλεκτόν των φωνητικὴν, τυπικὸν καὶ λεξιλόγιον ἰδιωματικά, δευτέραν τῶν *ἀρχαῖζόντων*, ὅσων ἢ φωνητικὴ καὶ τὸ τυπικὸν εἶναι ἀλλοιωμένα ἐν μέρει ὑπὸ τῆς νέας κοινῆς, τὸ δὲ λεξιλόγιον διατηρεῖται ἰδιωματικὸν καὶ τρίτην τῶν *νεωτεριζόντων*, οἱ ὅποιοι εἰσάγουσι τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικὸν τῆς νέας κοινῆς, διατηροῦν ὅμως ἐν μέρει τοῦλάχιστον τὸ ἰδιωματικὸν λεξιλόγιον. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἐρμούπολιν ὁ πυρῆν τῆς ὁμιλουμένης εἶναι αὐτὴ ἢ νέα κοινὴ ἢ δημοτικὴ. Παρατήρησα δηλ. ὅτι τῶν μὲν δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἐντοπίων ὑπαλλήλων, τῶν δικηγόρων, τῶν ἐμπόρων τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἐρμούπολεως κ.τ.τ. ἢ ὁμιλουμένη εἶναι ἀνάμικτος κατὰ τὴν φωνητικὴν, τὸ τυπικὸν καὶ τὸ λεξιλόγιον ἐκ στοιχείων τῆς νέας κοινῆς καὶ τῆς καθαρευούσης, περισσότερων ἢ ὀλιγοτέρων ἀναλόγως τῆς παιδείσεως καὶ τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον ἔχουν οἱ ὁμιλοῦντες. Τῶν ἀνθρώπων ὅμως τοῦ λιμένος, τῶν λιμβούχων, τῶν τεχνιτῶν, τῶν ἐργατῶν τῶν ἐντοπίων ἢ γλῶσσα φωνητικῶς καὶ τυπικῶς εἶναι καθαρὰ ἢ νέα κοινὴ, ἐν μέρει δὲ μόνον δύναται νὰ εἰσάγῃ καὶ λέξεις τῆς καθαρευούσης. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ βυρσοδεψικὸν κατάστημα τῶν υἱῶν Κ. Τσιροπινᾶ, οἱ γέροντες ἐργάται, γεννηθέντες ἐν Ἐρμούπολει, ἀγράμματοι ὅλως διόλου καὶ ἀναποδύμητοι, μαθητεύσαντες καὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ αὐτὸ ἐργοστάσιον ὠμίλουσι τοιαύτην γλῶσσαν:

Ὁ μπάριπα Μᾶρκος σιτζακίξει τὸ πετσί γιατ' εἶναι ξυλιά-

ρικο' τὸ περὶ τὴν τῶρα τρίτο χέρι γὰρ νὰ δώσῃ ὑαλάδα τοῦ πρόσωπου. Τὰ λαγαρὰ εἶναι, βλέπεις, πῶ ἀπὸ καὶ τὰ ξεραίνομε ἔς τὸν ἀγέρα. Δῶσε μου τὸ σίδερο τοῦ ξεμαλλισμάτου!

Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰς φράσεις αὐτὰς τῶν βυρσοδεψῶν ἢ γλῶσσα τῆς Ἑρμοπόλεως συμπίπτει καθόλου πρὸς τὴν νέαν κοινὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνεπτύχθη. Διὰ τοῦτο γεννᾶται τῶρα τὸ ζήτημα πῶς ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑρμοπόλιν ἢ νέα κοινὴ ὁμιλουμένη. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν ποία ἦτο ἡ καθόλου πολιτικὴ ἡμῶν κατάστασις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἤρχισεν ἡ δημιουργία τῆς νέας κοινῆς, δηλ. ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος. (1)

Κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἶχε κηρύξει τὸ πολλαχῶς ἀξιωματικόν τε καὶ ἐκείνο κήρυγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον «τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη ὀθωμανικὴν δυναστείαν μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτερον καὶ ἀπαραδειγματίστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του εἰς ἔθνη συνηγμένων συνέλευσιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν καὶ ἀνεξαρτησίαν». Ἐκ τούτου ἐννοοῦμεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχεν ἀρχίσει παρ' ἡμῖν κάποια ἑλευθερωτέρα πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπικοινωνία, τῆς ὁποίας προῖόν εἶναι ἡ στενοτέρα προσέγγισις τῶν κατὰ τόπους κοινοτήτων, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκθλίβεται ἡ κοινὴ γλῶσσα.

«Μεταξὺ τῶν παραγόντων, γράφει ὁ Hermann Paul εἰς τὸ βιβλίον του περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς γλωσσικῆς (γ' σ. 392 ἔ.), οἱ ὁποῖοι συντελοῦν εἰς δημιουργίαν κοινῆς γλώσσης, δεόν νὰ ἐξαρθῇ κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ἀνάγκη. Τοιαύτη ἀνάγκη παρουσιάζεται τότε πρῶτον ὅταν αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραὶ ἔχουν τόσον πολὺ προχωρήσει ὥστε ὅλοι οἱ ὁμιλοῦντες δὲν εἰμποροῦν νὰ συνεννοοῦνται ἀναμεταξύ των... Διὰ νὰ ὑπάρχη δὲ ἡ ἀνάγκη κοινῆς γλώσσης χρειάζεται νὰ ἔχη προηγουμένως ἀναπτύχθῃ ἀρκετὰ ἡ ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων καὶ αὐτῶν τῶν ἀπωτάτων χωρῶν καὶ νὰ

υπάρχουν πολλὰ ἔμπορικά, πολιτικά ἢ φιλολογικά σχέσεις. Παντοῦ, ὡς κανῶν κοινῆς γλώσσης χρησιμεύει κατ' ἀρχὰς ὄχι νέα ἀλλὰ μία ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας διαλέκτους. Καὶ πάλιν δὲν ἐκλέγεται ἐκ τούτων μία κατὰ τινὰ συνθήκην, ἀλλὰ πρέπει ἢ μέλλουσα νὰ ἐκλεχθῇ ὡς κανὼν νὰ ὑπερέχη κατὰ τι εἴτε εἰς τὸ ἔμπόριον εἴτε εἰς τὴν πολιτικὴν εἴτε εἰς τὴν φιλολογίαν εἴτε συγχρόνως εἰς τινὰ ἐκ τούτων.»

Ἐκ τῶν προτέρων λοιπὸν φαίνεται φυσικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ν' ἀρχίσῃ ἐπικρατοῦσα μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους ὁμιλουμένων διαλέκτων τῆς Ἑλλάδος, ἐκείνης τῆς χώρας ἢ πόλεως ἢ διάλεκτος ἢ τὸ ἰδίωμα, ἢ ὁποῖα συνεκέντρωνε τὴν μεγαλυτέραν καὶ ἐπισημοτέραν πολιτικὴν δύναμιν, ἢ ὁποῖα ἐξήσκει τὴν μεγαλυτέραν ἠθικὴν ἐπιβολὴν καὶ πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐστρέφοντο τὰ βλέμματα ὄλων τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Καὶ ἂν ἀναζητήσωμεν, δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ εὕρωμεν ποῖα ἦτο τότε ἡ χώρα ἢ πόλις αὕτη τῆς Ἑλλάδος.

« Δύναμις μεγάλη καὶ στήριγμα καὶ ἀμυντήριον τοῦ ἀγῶνος ἦτο ἡ Πελοπόννησος, ἢ ἐκ τῆς φύσεως προωρισμένη καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἀποδεδειγμένη αὕτη ἀκρόπολις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γεωγραφικὴ διάπλασις τῆς χώρας, τὸ συμπαγὲς τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ σχετικῶς ὀλιγάριθμον τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἄλλη στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις καὶ ἀριστοκρατία τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνισμοῦ... διηκούλυναν ἐνταῦθα σπουδαίως τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.»⁽²⁾ Βεβαίως δὲν ἔλειπαν οὐδὲ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ νησιωτικῆς Ἑλλάδος μερῶν οἱ στρατιωτικοί, ναυτικοί καὶ πολιτικοί ἀριστεῖς, ἀλλὰ καὶ τούτων ὄλων, αἱ πρὸς τὴν Πελοπόννησον σχέσεις εἶναι γνωσταὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων.⁽³⁾ Εἰς Πελοπόννησον ἀπεβίβάσθη ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης γενικὸς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον συνῆλθεν ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἣτις ἐψήφισε τὸ πρῶτον προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Ἄστρος συνῆλθεν ἡ δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἢ τροπολογήσασα τῷ 1823 τὸ πρῶτον πολίτευμα. Εἰς Τροιζῆνα τῷ 1827 συνῆλθεν ἡ τρίτη

Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἣτις ἐκήρυξε τὸ πολίτευμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ κυβερνηθῇ ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου. Καὶ ἀπὸ τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐξῆς μέχρι τῆς μεταθέσεως εἰς Ἀθήνας τῆς πρωτεύουσας αἱ συγκληθίσαι Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις ὄλαι συνῆλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Αἱ δὲ κυβερνήσεις ἐκάστοτε τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους σχεδὸν δὲν ἀπειμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Διὰ ταῦτα βλέπομεν τὰς συμμάχους Δυνάμεις τῷ 1828 νὰ κηρύξουν τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν παραικειμένων νήσων ὑπὸ τὴν προσωρινὴν αὐτῶν ἐγγύησιν μέχρις ὅτου ὀριστικῶς αποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ὄροι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι προαπαιτοῦνται, κατὰ τὸν Hermann Paul, διὰ τὴν δημιουργίαν κοινῆς γλώσσης, ἰδοὺ ὅτι ὑπῆρχαν τότε παρ' ἡμῖν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἡ μεγάλη ἐθνικὴ κοινοπραγία ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔφερεν εἰς στενοτάτας πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πελοποννήσου τὰ καθ' ἕκαστον τμήματα τῆς ἕως τότε ὑποδούλου πατρίδος. Τί λοιπὸν παράδοξον ἂν τῶν Πελοποννησίων τούτων τὴν διάλεκτον ἤρχισαν τότε νὰ μιμοῦνται καὶ νὰ λαλῶσιν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, θεωροῦντες τὰς ἰδικὰς τῶν διαλέκτους καὶ ἰδιώματα ὡς τεκμήρια ἀπαιδευσίας καὶ ἀγροικίας; Ποία δὲ ἦτο ἡ Πελοποννησιακὴ αὕτη διάλεκτος; Ἐκ τῶν σημερινῶν διαλεκτικῶν μελετῶν γνωρίζομεν ὅτι ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Μάνης καὶ τῆς Τσακωνιάς, ἀνῆκει εἰς ἰδιαίτερον διαλεκτικὸν σύστημα, τοῦ ὁποῖου γνώρισμα εἶναι ἡ καθαρὰ προφορὰ τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων, καθόλου δὲ οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι τῆς νέας Ἑλληνικῆς, τοὺς ὁποῖους εὐκρινῶς περιγράφει ὁ Γ. Χατζιδάκις εἰς τὸ βιβλίον του «Σύντομος ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» σ. 90-111 καὶ ὁ A. Thumb εἰς τὸ Handbuch der Neugr. Volkssprache. Ὡς δεῖγμα ταύτης λαμβάνομεν περικοπὴν ἐκ γλωσσικοῦ μνημείου τῆς διαλέκτου τῆς Ἀδριουαίνης.

«Ἐνας ἦτανε φτωχὸς καὶ πάγαινε ναῦρη τὴν τύχην του.
» Ἀποφάσισε νὰ πάη καὶ κίνησε. Πρῶτα ἀπαντάει ἕνα
» ποτάμι καὶ πάγαινε θελὸ καὶ τόνε δῶτησε· ποῦ πάς; Πά

»ναῦρω τὴν τύχη μου, τοῦ εἶπε. Νὰ ῥωτήσης καὶ γιὰ μένα
»ποῦ δὲν ξεστερώνω ποτέ, τοῦ λέει». (Γ. Χατζιδάκι, Σύντ.
Ἰστ. Ἑλλ. Γλ. σ. 139).

Θὰ ἐρωτήσετε τώρα ἂν ἡ διάλεκτος αὐτὴ τῆς Πελοπον-
νήσου ταυτίζεται πρὸς τὴν νέαν κοινὴν τῆς Ἑρμοπόλεως
καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Βεβαίως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἡ Πελο-
ποννησιακὴ διάλεκτος εἶναι ὁ μέγας πυρὴν τῆς σημερινῆς
δημοτικῆς (4), ἀφοῦ ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ὑπέστη ἀναγκαίως
καὶ μεταβολὰς τινάς, ἐφ' ὅσον προήγετο εἰς νέαν κοινὴν (5).
Ἐνα παράδειγμα θὰ μᾶς ἦτο χρήσιμον, τὸ λαμβάνομεν δὲ
ἀπὸ τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Κατὰ τὸν τέταρτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἡ ἀρχαία ἀττικὴ
διάλεκτος, διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του,
ἤρχισε νὰ ἐξαπλώνεται καὶ νὰ διαδίδεται εἰς τοὺς Ἑλληνας
τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου σπουδαιότατα ἐμπορικά,
πολιτικά καὶ πνευματικά κέντρα ἀνεδείχθησαν, ἡ Ἀλεξάν-
δρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος κ.λ. Ἐκεῖ ἡ ἀττικὴ διάλε-
κτος ἤρχισε νὰ προάγεται εἰς κοινὴν γλώσσαν, ὥστε μέχρι
τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀφοῦ ἐξέβαλε τὰς ἄλλας
ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους νὰ κατισχύσῃ ὡς ἔθνικὴ
γλώσσα τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ εἰς τὰ κέντρα ἐκεῖνα συμ-
μιγεῖς Ἑλληνας, πρόσθεσε ἀκόμη καὶ ἄλλοι ἀλλόγλωσοι —
ἦσαν ἱκανοὶ νὰ προσφέρουν τοὺς φθόγγους τῆς ἀττικῆς δια-
λέκτου, τὴν ὁποίαν ἐμάνθαναν καὶ νὰ μεταχειρίζονται ὅλα
τὰ γλωσσικὰ αὐτῆς στοιχεῖα ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ καθ'αυτὸ
Ἀθηναῖοι; Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν γλωσσῶν
ὅτι ὅσοι μανθάνουν καὶ μεταχειρίζονται ἄλλην διάλεκτον,
δὲν λαμβάνουν μόνον, ἀλλὰ καὶ δίδουν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς
προτέρας αὐτῶν διαλέκτου, ποικίλα γλωσσικὰ στοιχεῖα διὰ
τοῦτο καὶ ἡ ἀρχαία ἀττικὴ διάλεκτος ἕως ὅτου γείνη κοινὴ
ὑπέστη πολλὰς ἀλλοιώσεις.

Σύμφωνα μὲ αὐτιά, πρέπει νὰ διακρίνωμεν εἰς ποῖα κέν-
τρα τοῦ ἔθνους, πολιτικά ἢ ἐμπορικά, ἔγινεν ἡ κατεργασία
τῆς Πελοποννησιακῆς διαλέκτου εἰς νέαν κοινὴν ὁμιλουμέ-
νην, ἀφ' ὅτου οἱ πατέρες μας πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἤρχισαν νὰ
μιμοῦνται τὴν Πελοποννησιακὴν διάλεκτον. Καὶ ὡς τοιαῦτα

ἀναγνωρίζω τὸ Ναύπλιον, τοῦ ὁποίου διάδοχος ἀπὸ τοῦ 1834 εἶναι αἱ Ἀθῆναι καὶ τὴν Σῦραν.

Τὸ μὲν Ναύπλιον, ἀπὸ τοῦ 1823 πρωτεύουσα τοῦ νέου κράτους, κατεκλύζετο ἀπὸ πρόσφυγας ἐκ πάσης ἑλληνικῆς γῆς, φεύγοντας τὴν καταδίωξιν τῶν Τούρκων, οὕτως ὥστε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος δὲν εἶχεν ὀλιγωτέρους τῶν 30,000 κατοίκων. Εἰς δὲ τὴν Σῦραν ἀπὸ τοῦ 1821, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1823-28 ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐκ Κυδωνιῶν, Χίου, Σμύρνης, Κρήτης, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ρόδου, Ψαρῶν κατέφευγον πρὸς σωτηρίαν, διότι ἐθεωρεῖτο ὡς οὐδέτερον ἔδαφος. Κατ' ἀρχὰς ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν πολλοὶ οἱ πρόσφυγες οὗτοι παρέμεναν ἐν Ἀπάνω Σύρᾳ, ἣ ὁποία ἦτον ἡ μοναδικὴ πόλις τῆς νήσου, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν χρόνων· ἀφότου δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔφθασαν δὲ εἰς 40,000, ἤρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὴν παραλίαν τὴν ἐκτεινομένην ΝΑ τῆς Ἀπάνω Σύρας, ὅπου ἐκτίσθη ἡ νέα πόλις, Ἐρμούπολις ἀπὸ τοῦ 1824 κληθεῖσα, ἣ ὁποία ἔλαβε σὺν τῷ χρόνῳ μεγίστην ἐμπορικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀπὸ τοῦ 1828 ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἤρχισε νὰ μονιμοποιῆται. Γενομένης τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀπογραφῆς οἱ Ἐρμουπολιταὶ εὐρέθησαν 15,000, ἐκ τῶν ὁποίων χίλιοι ἦσαν Πελοποννήσιοι. (6)

Τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου τῷ 1834 μετετέθη ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους μετὰ πάσης τῆς ὑπαλληλικῆς τάξεως. Μέγα μέρος τῆς συνοικιζομένης πόλεως κατέλαβαν οἱ Πελοποννήσιοι κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς ἐπιβαλλόμενοι εἰς τὴν νέαν πόλιν. (7)

Ἀφοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐμορφώθη ἡ Πελοποννησιακὴ διάλεκτος εἰς *κοινήν* ἢ δημοτικὴν γλῶσσαν, ἤρχισε νὰ μεταδίδεται εἰς ὅλην τὴν ἄλλην Ἑλλάδα διὰ τῶν ποικίλων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ἡ πρωτεύουσα μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν, ὅπως εἶπαμεν ἐν ἀρχῇ. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς νέας ταύτης κοινῆς ὁμιλουμένης δὲν ἐτελείωσεν, ἐξακολουθεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθῆ νὰ παλαίῃ αὕτη πρὸς τὰς κατὰ τόπους ἐπαρχιακὰς διαλέκτους μέχρι τελείας ἐξαφανίσεως αὐτῶν.

Πόσον χρόνον θὰ διαρκέσῃ ἡ πάλῃ αὕτη ἐκ τῶν προτέρων δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διότι ἐξαρτᾶται τοῦτο ἐκ ποικίλων ὄρων. Δυνάμεθα μόνον νὰ βεβαιώσωμεν σήμερον, μετὰ τοὺς τελευταίους ἐνδόξους πολέμους ὑπὲρ τῆς ὀλικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅτι ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα ἀρχίζει ἤδη τὸν ἀγῶνα τῆς διεισδύσεως εἰς τὰς νέας ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, τὴν Β. Ἑπειρον, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ὅτι, ὅπως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, τῆς μεσαιωνικῆς δημοτικῆς μας γλώσσης, ἡ ὁποία ἦτο δημιούργημα τῆς μεγάλης πρωτευούσης τοῦ ἔθνους, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' οὗτου ἡ πολιτικὴ αὐτῆς δύναμις διεσείσθη, ἀπὸ τὸ 1204 κ. ἔ.,⁽⁸⁾ ἡ πρὸς διάλυσιν καὶ διάσπασιν εἰς διαλέκτους κινήσεις κατηυθύνετο ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς ἐπαρχίας, οὕτω, δηλ. ἀντιστρόφως σήμερον ἡ ἐνωτικὴ κινήσις πρὸς ἀπαρτισμὸν μιᾶς κοινῆς ἐθνικῆς ὁμιλουμένης γλώσσης τῶν Ἑλλήνων κατευθύνεται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

8 Μαρτίου 1921.

I. K. ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ

Σημειώσεις: (1) Κ. Κρουμβάχερ, Τὸ πρόβλημα τῆς νεωτέρας γραφομένης (Ἀπάντησις Γ. Ν. Χατζιδάκι) σ. 491. (2) Π. Καρολίδου, Ἱστορία ΙΘ' αἰῶνος 2,236. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος ἡ Πελοπόννησος εἶχε πληθυσμὸν πεντακοσίων περίπου χιλιάδων· κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ὄλον τὸ κράτος εἶχε πληθυσμὸν ἑξακοσίων χιλιάδων, ἡ δὲ Πελοπόννησος τριακοσίων χιλιάδων (Ἐπ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ 1,223). (3) Ἐπ. Κυριακίδου αὐτόθ. 1,504. (4) Τοῦτο ἀνεγράφη ὡς γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Ν. Γ. Πολίτου ἐν Κ. Κρουμβάχερ, αὐτόθ. σ. 151. (5) Α. Σκιαῖ, Ὁ ἀληθὲς χαρακτήρ τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος σ. 42 ὅπου ἀποκρούεται ὁ ταυτισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς διαλέκτου πρὸς τὴν νέαν κοινήν. (6) Τ. Ἀμπελᾶ, Ἱστορία τῆς νήσου Σύρου σ. 601. Ἀκόμη μέχρι σήμερον διακρίνεται ἡ ἐπικράτησις ἐν Ἐρμουπόλει τῆς Πελοποννησιακῆς διαλέκτου ἐκ τῆς χρήσεως τῶν εἰς -άω παρεκτεταμένων ρηματικῶν τύπων. (7) Τοῦτο ἀπηγεῖ μέχρι σήμερον ἡ παράδοσις, ἰδὲ κ. Ἐπ. Κυριακίδου, αὐτόθ. 1,488,504. (8) Aug. Heisenberg, Dialekte und Umgangssprache im Neugr., München 1918 σ. 16, 20, 56.